

1. ВОВЕД

Ученикот, како еден од основните фактори во наставата, претставува јадро околу кое се организираат содржините, методите, постапките во зависност од неговата возраст и неговите индивидуални карактеристики. Покрај ова, ученикот е носител на дел од одговорноста поврзана со процесот на образование и воспитание. Значи, ученикот во наставата е субјект кој учи, ги вложува своите интелектуални и волеви можности за остварување на целите што се предвидуваат од страна на системот на образование и воспитание, а се насочени кон развојот на неговата личност. Одговорноста за процесот на учење од страна на ученикот се менува во зависност од неговата возраст. На помала возраст, кај ученикот постои надворешна мотивација за учење, додека пак внатрешната мотивација е во зачеток со тенденција да се развива сè до преземањето на водечката улога во процесот на учење. Тоа значи дека ученикот на помала возраст не ја сфаќа важноста на процесот на воспитанието и образованието. Доколку наставникот е свесен за природата на детскиот развој и поради тоа го организира учењето како игра односно на начин кој ќе значи задржување на вниманието и интересот на детето, таа надворешна мотивација ќе го мобилизира детето на активност. Повозрасниот ученик постепено станува свесен за важноста на воспитанието и образованието во неговиот живот, а со тоа и развојот на внатрешната мотивација се движи по нагорна линија. Поради тоа, одговорноста за процесот на учење, од наставникот полека преминува на ученикот. Учителот треба да обезбеди средина за учење преку што ќе се забрза овој премин. Така, без разлика на пропорционалниот однос на надворешната и внатрешната мотивација, треба да се обезбеди активната позиција на ученикот во наставата. Ученикот треба да биде поттикнат да презема иницијативи, да биде активен во рецептивните и продуктивните активности кои се организираат, критички да размислува, да зазема став, да умее да го одбрани истиот со приложување докази, да биде способен да поставува прашања. Тоа значи да се заборава старата практика каде процесот на учење претставува само меморирање факти без посебно вложување на учениковата рационална, но и критичка мисла. Токму затоа како **појава** на ова истражување ја идентификувам *активната позиција на ученикот во наставата.*

Од горе наведеното произлегува дека наставата која се реализира во основното училиште треба да биде организирана на начин на кој ќе го постави ученикот како активен субјект во процесот на стекнување знаења. Една од можните форми на наставна работа е групната форма на работа или работа на проекти каде учениците се ставени во позиција да решаваат одреден проблем преку примена на различни техники: разговор, дискусија, истражување, анализирање, синтетизирање, генерализирање во зависност од природата на наставниот процес. При тоа, обезбеден е висок степен на интеракција меѓу факторите во наставата, а тоа пак претставува еден од важните предуслови за обезбедување на активната позиција на ученикот во наставниот процес. Поставувањето проблемски ситуации, истражувањето на природата на проблемот, давањето претпоставки за неговото решавање, проверувањето на истите, евалвацијата и на крај донесувањето на заклучоци претставува карактеристика на критичкото мислење. Ако сакаме ученикот да мисли со своја глава, да биде љубопитен и да поставува прашања, да истражува или да бара одговори, место истите да ги добива како готови знаења, треба да обезбедиме поттикнување на критичкото мислење во наставата. Сето тоа ќе помогне во развивањето на критичката писменост.

Живееме во свет во кој секојдневно сме бомбардирани со информации. Токму затоа, неопходно е кај човекот да се развива критичката писменост. Тоа ќе помогне во начинот на средување на информациите кои допираат до нас, нивно селектирање или категоризирање на важни и неважни за нас, препознавање или идентификување на пораки кои имаат пропагандистичка цел, препознавање на пораки во кои се наметува одредена идеологија и слично. Критичката писменост значи заземање критички однос кон светот кој не опкружува; не критизерство, т.е. одбивање, напаѓање на сè што контактираме, туку конструктивистички пристап во начинот на декодирање на пораките односно-информациите. Развивањето на критичката писменост значи развивање свест кај ученикот за своето постоење во рамките на потесната и пошироката семејна, културна, етничка, историско-општествена заедница. Тоа значи развивање не само на свест за своето постоење, ами и свест за постоењето на другите луѓе, како и заедничкиот живот со нив. Поради важноста на развивањето на критичката писменост кај учениците во процесот на учење и подучување, во наставата по литература, а и во сите наставни предмети, пред сè

во животот, ќе се истражува **проблемот: Развивање критичка писменост кај учениците.**

Сфаќањето за важноста на критичката писменост како општообразовна компетентност претставува чекор понапред кон обидот да се следи развојот на цивилизацијата и на тој начин да се организира и воспитно-образовниот процес. Дефинирањето на вредностите кои важат денес може да се разликува од дефинирањето на вредностите кои во иднина ќе бидат идентификувани. Релативноста како карактеристика на вистината продолжува и понатаму да биде нејзина детерминанта. Токму затоа информациите кои денес не контактираат, не значи дека и во иднина ќе имаат исто значење. Ако сме согласни дека треба кај учениците да ја развиваме критичката писменост и на тој начин да ја обезбедиме нивната активна позиција во наставата, а и понатаму во животот, треба да знаеме како ќе го направиме тоа. Од таа потреба произлегува и предметот на ова истражување кој гласи: **Методичко моделирање на развојот на критичката писменост како општообразовна компетентност.**